

Ifjúságunk ponyvaolvasása és az ellene folytatott küzdelem

Mindenekelőtt tisztáznunk kell azt a kérdést, mit értünk káros ponyván, mert nem tekintünk minden ponyvára került irodalmi alkotást a rossz értelemben megbélyegzett ponyvának. Köztudomású, hogy klasszikusaink egy-egy remekműve is ponyvára került és ezúton jutott el a széles olvasóközönség kezébe (Arany: Toldi-ja, Petőfi: János vitéz-e, Fazekas: Ludas Matyi-ja stb.). Ezzel a fogalmi elhatárolással a rossz értelemben vett ponyvaművek káros hatását a következőkben állapíthatjuk meg:

a) Elterelik a figyelmet a jó, a művészi irodalomról és az ezek olvasására fordítható időt elrabolják.

b) Az esztétikai érzéket nem fejlesztik, sőt a fejlődésben levő érzéket tompítják laza szerkezetükkel, rossz stílusukkal és rossz nyelvezetükkel.

c) Túlfeszített idegizgalmakat okoznak a gyermek képzeletét annyira felcsigázzák, idegrendszerét megrázzák, hogy egészséges fejlődésére káros lehet (nyugtalan alvás, idegesség, fékezhetetlen kalandvágy, szélsőséges esetekben bűnre-csábítás).

d) A gyermek jellemfejlődését gátolják, sőt sok esetben káros jellemvonások kifejlődését segítik elő (hazudozás, hatalmaskodási hajlam, faji gyűlölet stb.).

A *ponyvaolvasás elterjedettsége*. — Számos fővárosi és vidéki iskola adatai azt bizonyítják, hogy ifjúságunk jelentékeny részét szoros kapcsolatok fűzik a ponyvához. Geréb György szegedi és szegedkörnyéki vizsgálatai szerint például a 10—14 éves ifjúság 13—24 százaléka ponyvaolvasó. A fiúk között elterjedtebb a ponyvaolvasás, mint a lányok közt. A lányok azonban a hiányzó százalékot többnyire az érzelmes leánytörténetekkel, a Cilike, a Csöpike és Zsuzsi könyvekkel pótolják.*

Budapesten és a vidék egyes iskoláiban végzett adatgyűjtés is a ponyva nagymérvű elterjedését bizonyítja. Az olyan iskola sem ritka, amelyben a 13—14 éves tanulók 60—80 százaléka ponyvaolvasó.

A *ponyvaolvasás okai*. — Mi az oka, hogy ilyen sajnálatos népszerűsége van ennek a ma már csak zűgforgalomban megtalálható irodalomnak? 1: A pszichológiai oka kétségtelenül a gyermek és az ifjú *fejlődéslélektani sajátosságában* keresendő: vonzódásuk a kalandos, az izgalmas, a gyorsanpergő olvasmányokhoz. Ezért szereti annyira a Cooper, May és

a Verne könyveket is, amelyeknek gyökere — ti. az izgalom — közös a ponyváéval. »Harc a gázárc ellen« c. ponyvát például az egyik 13 éves leány annyira érdeklesnek tartotta, hogy éjszaka a takaró alatt villanylámpa fénye mellett olvasta. Figyelemreméltó és megszívlelendő is egyben, amit a Cilike, Csöpike Zsuzsi könyvek olvasói mondanak. »Sokat lehet nevetni rajtuk. Láthatjuk a fejlődését kiskorától addig, amíg nagylánnyá nem válik. Tanulságosak: megmutatják, hogyan kell az emberek között viselkedni, mit szabad tenni, mit nem.« Ezek a könyvek tehát az ifjúságnak részben a rendkívüli, a hősiés cselekvésekkel szemben megnyilvánuló elképzeléseit, részben pedig a jövő életével kapcsolatos törekvéseit elégítik ki. — 2. A ponyva elterjedésének másik oka az otthon, az iskola és a könyvtár *irányító hatásának gyengesége és az ellenőrzés lazasága*. — 3. Végül: *számos helyen hiányzanak a jó könyvek és a jól felszerelt könyvtárak*. Ennek következtében az olvasni szerető, de könyvvel rosszul ellátott ifjúság onnan szerzi be olvasmányait, ahol a legkönnyebben hozzájut. Gyakran nem is kell messzire fáradni. Az egyik ponyvaolvasó leány például arról számol be, hogy otthon négy szekrény tele van mindenféle olvasmányal. A másikat unokabátyja látja el, aki egy nagy láda ilyen olvasmányal rendelkezik. Ifjúságunknak ez a rétege keresi aztán fel a ma még feltehetően sok helyen működő zűgkönyvtárakat, amelyek »szerény« kölcsönzési díjért bőven ellátják olvasóikat a »best-sellerekkel« és az »irodalmi« ponyva minden válfajával.

Hogyan deríthető fel, hogy ki a ponyvaolvasó? A ponyvaolvasók egyrésze rendszerint a könyvtárakban is megfordul, mivel a ponyvaotánpótlás e könyvek zűgforgalmi jellege miatt nem mindig működik kifogástalanul. S ha az ellátásban zavar támad, a könyvtár részbeni pótlást nyújthat a ponyvaizgalomról lemondani nem akaró ifjúnak. Különbön is az irodalmi becsű könyvek és e selejtes művek olvasása iránti kedv igen sok ifjúnál együtt jelentkezik. De olyan ponyvaolvasók is vannak könyvtárjaik sorában, akik most kezdik ízelgetni az igazi irodalom nemes gyümölcseit, de még nem döntöttek, hogy melyik mellett kötnék ki. Az az eset sem ritka azonban, amikor az eddig csak irodalmi értékű műveket olvasó ifjú most köti első ismeretségét a ponyvával.

* Geréb György: »A szegedi és szegedkörnyéki általános iskolák felső osztályú tanulóinak viszonya az olvasáshoz.« Szeged, 1950.

Amikor ponyvaolvasók könyvet igényelnek, rendszerint elárulják magukat, s a jószímatú könyvtáros hamar felfigyel rájuk. A budapesti Szabó Ervin-könyvtár 6. sz. fiókkönyvtárának ponyvaolvasói például azzal vonták magukra a figyelmet, hogy a ponyváfüzetek címeit papírlapra írva hozták magukkal, mert az író nevét — többnyire angol névet —, nem tudták kiejteni.

Vannak, akik nem ennyire titkolózók, hanem nyíltan megmondják a könyvtárosnak, hogy valamilyen jó izgalmas »piff-puff« regényt szeretnének kapni. A szerényebb ponyvaolvasók pedig végnélküli keresgélésükkel adják tudtunkra, hogy nincsenek megelégedve a rendelkezésükre álló könyvekkel. Az a fajta olvasmány, amelyet ők szeretnének, nem található sem a katalógusban, sem pedig a könyvespolcokon.

Számos esetben az egyéni foglalkozás (beszélgetés) közben derül ki, hogy milyen szoros szálak fűzik egyik-másik ifjúsági olvasónkat a ponyvához.

A *ponyvaelleni harc módszerei*. Sietünk leszögezni, hogy a *tilalom*, *fenyegetés*, vagy *büntetés* ritkán vezetnek eredményre a ponyva elleni küzdelemben. A tilalomnak ugyanis az a sajátos pszichológiai hatása van, hogy egyben ingert is jelent a megszegésére. Esetleg éppen a tilalom hatására kezd érdeklődni fokozottabban az ifjú a ponyva iránt, amelynek eddig csak alkalmi olvasója volt.

Az erőszakos fellépés ellenszegülést válthat ki az önérzetében megbántott ifjúból. Dacos magatartása pedig megnehezíti a további pedagógiai befolyásolását. Erre jó példa a következő eset. Az egyik üzemi portás öt fiatal iparostanulónál, ponyvaregényeket falált. Jóhiszeműen elvette tőlük a könyveket és azt tanácsolta nekik, hogy a könyvtárból kérjenek nekik való könyveket. Az ifjak azonban kerek egy hónapig felé sem néztek a könyvtárnak, ami annál sajnálatosabb volt, mert mind az öt tanuló már rendszeresen látogatta az üzem könyvtárát. A helytelen beavatkozás tehát ebben az esetben egy már indulóban lévő kedvező fejlődési folyamatot zavart meg.

Helytelen az a felfogás is, amely szerint meg kell engedni az ifjúnak a ponyva olvasását, mert később maga elégei meg. Ez a módszer »struccpolitikának« látszik ebben a kérdésben. Sok veszélyt rejtget magában s legfeljebb azoknál az ifjakknál alkalmazhatnánk, akiknél biztosak lehetünk abban, hogy a ponyvát később valóban elutasítják. De melyik könyvtáros, nevelő, vagy szülő tudná ezt előre megmondani?

A rosszhatású könyvek elleni *harc fő*

súlya a helyes nevelésen nyugszék; ezzel kell elérnünk, hogy az ifjú a ponyvától önként elforduljon.

Első követelmény, hogy a könyvtár állományában bőségesen legyenek olyan művek, amelyek már külsejükkel — vonzó cím, színes fedőlap, érdekes rajzok, rövid terjedelem — magukra vonják a külsőségek iránt rendkívül érzékeny olvasók figyelmét. A ponyva elleni fellépés első időszakában az ilyen külsőségeknek szinte döntő szerepük van az új érdeklődési kör kialakításában. A *füzetes regény* szerepét éppen ebből a szempontból emeljük ki. Egész sor olyan pszichológiai hatása van az ifjúságra, amelyek a ponyvaregények eddigi sikereiket köszönheték. A füzet betölti az ifjúnak azt a vágyát, hogy a gyorsan gördülő cselekményt rövid időn belül megismerhesse. A rövid és önmagában zárt történetek megfelelnek a tanulás, vagy a fizikai munka után olvasni vágyó ifjú szellemi állapotának.

A hiba »kezelése«, vagyis a ponyvaolvasókkal való foglalkozás igen komoly nevelői tapintatot kíván. Szinte észrevétlenül közelítsük meg a főkérdést, a ponyvaolvasás háttérének, indítékainak a felkutatását. Miért szereti ezeket a könyveket? Mit keres bennük? Mi érdekli leginkább belőlük? Csak ha már ismerjük a ponyva iránti érdeklődés motívumait — kaland, izgalom, egzotikum, romantika stb. —, akkor készíthető el az a »támadási terv«, amellyel a rosszhatású irodalmat a jó irodalommal kiszoríthatjuk. Számos tapasztalatunk van arra nézve, hogy megrögzött ponyvaolvasók az érdeklődési körükbe vágó, jól kiválasztott ifjúsági regény hatására egyik napról a másikra végérvényesen hátfordítottak a ponyvának. Egy ilyen esetet röviden ismertetünk is.

Az egyik 14 éves tanuló beszélte el, hogy 9 éves korától ponyvaolvasó szenvedélye szinte nem ismert határt. Három év alatt 1500—2000 füzetet, könyvet olvasott el. 11 éves korában kezébe került egy Verne-regény. Utalmasnak gondolta, mert a könyv fedőlapján nem volt semmi figyelemreméltó: csupán egy hajó és egy arckép, amely a többi Verne-regényt is díszítette. Mennyivel többet ígért »Az égő ház titka« fedőlapja, amelyen egy asszony volt látható, amint karján kisgyermekével rohan ki a lángok közül. Az első Verne-könyv elolvasása után azonban nem érdekelte jobban a ponyva.

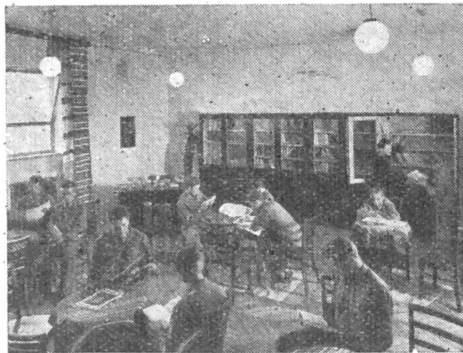
Aligha kell ennél meggyőzőbb példa annak bizonyítására, hogy egyes esetekben a jól kiválasztott olvasmány »frontáttörést« eredményezhet a ponyva elleni harcban.

A ponyvaolvasó meggyőzése természetesen nem mindig történik ilyen simán. Többnyire huzamos egyéni foglalkozásra és a különféle jellegű olvasmányokkal végzett kísérletezgetésre van szükség, amíg sikerül az ifjú érdeklődését új irányba terelni s a művészi értékű olvasmányokat vele megszerettetni. Atmenetileg még abba is bele kell törődnünk, hogy ezek az ifjak a részünkről gondosan kiválogatott könyvek mellett az egymásközt csereberélt, vagy más forrásokból szerzett ponyvát is elő-előveszik. Az azonban bizonyos, hogy a ponyvaolvasók, ha egyszer már eljutottak az üzemi, vagy népkönyvtárba, előbb, vagy utóbb maguktól felismerik a ponyva érték-telenségét és elfordulnak tőle. Ha tehát tudomást szerzünk arról, hogy ifjú olvasóink selejtes irodalmat forgatnak, az a feladatunk, hogy még fokozottabb gondal végezzük olvasmányaik irányítását.

Lényeges követelmény ebben a munkában, hogy az ifjú föltétlenül bízzék a könyvtárosban. Érezze a vele való foglalkozás közben, hogy a könyvtáros minden igyekezetével azon van, hogy az őt érdeklő könyvet adja a kezébe. Ha sikerült ezt a fajta olvasmányt megtalálnia, akkor lássa el bőségesen vele.

A könyvtár a ponyva elleni harcot a *tömegfoglalkozások munkatervébe* is beillesztheti. Evente egy olyan ankét tartatható, amelynek műsorán e veszedelmes irodalmi termék káros hatásainak a tudatosítása szerepel. A leányokkal való foglalkozáshoz jól felhasználható erre Silova: »*Papírfigura*« c. regénye. A kitűnő cseh író nő a szirupos leányregények műhelytitkait leplezi le művében s felnyitja fiatal olvasóinak a szemét.

A romboló hatású irodalom elleni fellépés fontos részét jelentené, hogy ezeket a nyomdatermékeket ártalmatlanná tegyünk. Addig is, amíg ifjúságunk lelki higiéniájának védelmére átfogó és hatásos intézkedések nem történnek, helyi kezdeményezésekkel irtsuk az irodalmi dudvát. Ennek egyik formája a *ponyvagócok felderítése* és ártalmatlanná tétele. Hatósági segítség is igénybe vehető hozzá, mert hiszen zűgkönyvtárak működését a törvény is tiltja. A ponyvagócok határozott felszámolásával jelentős mértékben hozzájárulunk ifjúságunk lelki

A 21. számú MTH tanulóotthon könyvtárában

egészségének megóvásához. Csökkentjük azt a veszélyt, amelyet e góccokból áramló irodalmi termékek jelentenek ifjúságunk fejlődésére.

A ponyva megsemmisítésének »szelídebb«, de nem kevésbé eredményes formáját alkalmazzák a karácsondi népkönyvtárban. A könyvtár kicseréli a nép kezén forgó ponyvát és ellenértékű tettesz szerint választott szépirodalmat ad. Ily módon már eddig is több száz selejtes irodalmi termék fejezte be kacskaringós pályafutását a karácsondi népkönyvtárban. Helyettük pedig új irodalmi értékes alkotásai kerültek be a falu kulturális vérkeringésébe. Ennél gyakorlatibb és hatásosabb nevelő munka el sem képzelhető! A karácsondi kezdeményezés megérné, hogy országos méretű mozgalomná fejlődjék. Ez, ha látványosan nagy áldozattal járna is, de jó részét kisöpmné falvainkból e silány sajtótermékeknek, amelyek ifjúságunk helyes irányú nevelését még ma is érezhetően hátráltatják.

Osszefoglalva a ponyváról mondtakat, ismételten leszögezzük, hogy a könyvtáros nevelő munkájának egyik lényeges területe az ellené folytatott küzdelem. E küzdelem sikere pedig elsősorban azon fordul meg, hogy mekkora szakavatottsággal és szívóssággal száll szembe a könyvtáros e káros jelenséggel — felismeri-e idejében a baj okait és helyes érzékkel tud-e szembeszállni vele. Tanulmányommal ehhez szeretnék támogatást nyújtani.

Dr. Tóth Béla

»A termelékenység és az önköltség« címmel rövid ajánló bibliográfiát adott ki az Országos Műszaki Könyvtár bibliográfiát csoportja. A házi sokszorosításban megjelent bibliográfiát a könyvtár az érdekelte vállalatoknak küldi meg. (O. M. K.)

Gyermekkönyv bibliográfia jelent meg a Német Demokratikus Köztársaságban a Zentralinstitut für Bibliothekswesen kiadásában, 6000 példányban. Ezt a bibliográfiát a nyilvános könyvtárak ingyen kapták meg. (Börsenblatt)